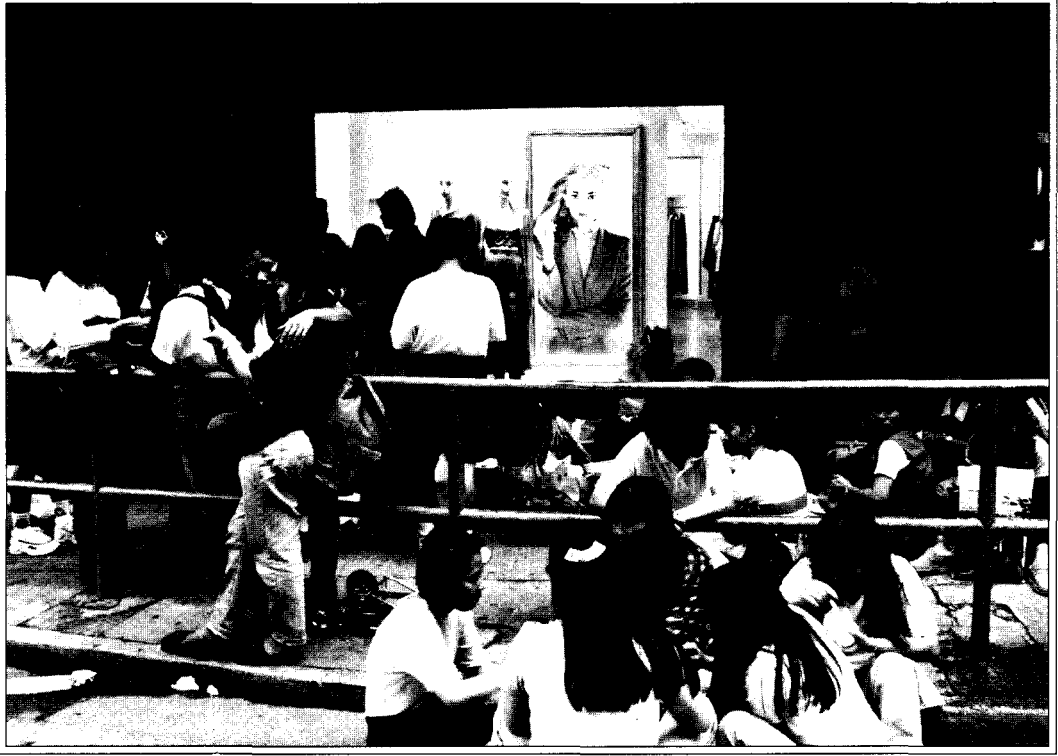

80 BAHAR 1999

ISSN 1300-9354

9 771300 935002

Toplum ve Bilim

Asuman Suner **Doğu Asya haritaları**

Arif Dirlik **Tarihsel perspektiften Çin Kültür Devrimi**

Ackbar Abbas **Hong Kong: Göç ve gözden yitiş**

Ariel Heryanto **Yeni Düzen Endonezyası'nda güç ilişkileri**

ARENA / Yuvarlak Masa **Doğu Asya ve ekonomik kriz**

Nilüfer Göle **"Batı-dışı modernlik" kavramı üzerine**

Ahmet Akgündüz **Osmanlı İmparatorluğu ve dış göçler, 1783-1922**

Umut Özkırımlı **Milliyetçilik antolojilerinden seçmeler**

Toplum ve Bilim

80 BAHAR 1999

Asuman Suner Doğu Asya haritaları	7
Arif Dirlik Tarihte ve bellekte devrimler: Tarihsel perspektiften Kültür Devrimi'nin politikası	36
Ackbar Abbas Hong Kong'u inşa etmek: Göç ve gözden yitiş	72
Ariel Heryanto Post-kolonyal bir devlette simulakra: Yeni Düzen Endonezyası'nda güç ilişkileri	89
Asuman Suner ARENA ile Doğu Asya Bölgesi ve ekonomik kriz üzerine yuvarlak masa tartışması	112
Nilüfer Göle Batı-dışı modernlik: Kavram üzerine	128
Ahmet Akgündüz Osmanlı İmparatorluğu ve dış göçler, 1783-1922	144

LİTERATÜR ELEŞTİRİSİ

Umut Özkırımlı Son dönemde çıkan milliyetçilik antolojilerinden seçmeler	171
--	-----

KİTAP TANITIMI

Peter Evans: Devletler ve endüstriyel dönüşüm (Y. Bayar)
Özay Mehmet: Malezya ve Türkiye'de İslâm ve devlet (T. Bora)

Toplum ve Bilim

ISSN 1300-9354

BİRİKİM YAYINCILIK
VE TİC. LTD. ŞTİ. ADINA SAHİBİ
Ömer Laçiner

YAYIN YÖNETMENİ
Tanıl Bora

YAZI KURULU
Ulus Baker • Necmi Erdoğan
Oğuz Işık • Orhan Koçak
Mahmut Mutman • Bülent Peker
Erol Taymaz • Meyda Yeğenoğlu

80. SAYI EDITÖRÜ
Asuman Suner

YAYIN SEKRETERİ
Asena Günel

SORUMLU YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
Tanıl Bora

KAPAK VE SAYFA DÜZENİ TASARIM
Ali Artun • Ümit Kıvanç

UYGULAMA
Hüsnü Abbas
OFSET HAZIRLIK
İletişim Yayınları

İÇ BASKI VE CİLT
Şefik Matbaası

KAPAK BASKI
Sena Ofset

YAZIŞMA ADRESİ
Selânik Cad. 64/11
Kızılay 06640 Ankara
Tel. 312.425 36 00 • 312.425 20 71
Fax: 312.425 18 15

E-MAIL ADRESİ
toplumbilim@iletisim.com.tr.

BİRİKİM YAYINLARI
Klodfarer Cad. İletişim Han
Çağaloğlu 34400 İstanbul
Tel. 212.516 22 60 • Fax: 212.516 12 58
Toplum ve Bilim'de yayımlanan yazılar
Sociological Abstracts indeksinde
yer almaktadır.

KAPAKTAKİ FOTOĞRAF: Hong Kong'daki
Filipinli işçi kadınlar
(Fotoğraf: Anthony Lam)

YAYIN DANIŞMA KURULU

Asaf Savaş Akat / Asu Aksoy
Tosun Arıcanlı / Korkut Boratav
Ayşe Buğra / Reşit Canbeyli
Ümit Sakallıoğlu / Alain Duben
Atıla Eralp / Selçuk Esenbel
Sureia Faroqhi / Nilüfer Göle
Ümit Hassan / Fatma Işıkdâ
Huricihan İslamoğlu İnan
Kemal İnan / Ahmet İnsel
Deniz Kandiyoti / Nihal Kara
Reşat Kasaba / Ferda Keskin
Çağlar Keyder / Eser Köker
Levent Köker / Şerif Mardin
H. Ünal Nalbantoğlu / İlber Ortaylı
Oğuz Oyan / Ayşe Öncü
Doğan Özlem / Jale Parla
Mithat Sancar / Ömür Sezgin
İlkay Sunar / Burhan Şenatalar
Şirin Tekeli / İlhan Tekeli
İsenbike Togan / Zafer Toprak
İhsan Tunalı / Aydın Uğur
Galip Yalman / Faruk Yalvaç
Deniz Yenal / Zafer Yenal
Nurhan Yentürk

Post-kolonyal bir devlette simulakra: Yeni Düzen Endonezyası'nda güç ilişkileri*

Ariel Heryanto**

... post-kolonyal bir devlet, simulakra rejimine verilebilecek en mükemmel örnektir." (Mbembe, 1992:11)

İşte bu sebeple, post-kolonyal ilişkileri açıklamak demek, gücün nasıl kullanıldığını, nasıl işlediğini ve güç ilişkilerinin nasıl kurulacağını belirleyen ilkeleri, ki söz konusu ilişkilerin etkili olmasını sağlayan bu ilkelerdir, en ince ayrıntısına kadar incelemek demektir. Başka bir deyişle, post-kolonyal ilişkileri açıklamak isteyen birisi, görsel benzetilerin ve kullanılan söylemin tahakküm ve tâbiyetin yapısı hakkında verdiği ipuçlarının yanı sıra, bu ilişkilerin ürettiği dünya düzenleri; bunlardan doğan kurum, bilgi, kural ve uygulama çeşitleri ile söz konusu kurum, bilgi, kural ve uygulamaların günlük hayatı nasıl şekillendirdiğini incelemek zorundadır. (Mbembe, 1992: 4)

Kimlik, muğlaklık ve çoğulculuk ile ilgili problemlerin modern Batıya özgü olduğu kesinlikle düşünülmemelidir. Ayrıca, bahsi geçen problemler medya endüstrisindeki yerle bir edici patlamanın ve enformasyon alanında yaşandığı söylenen tek merkezde toplanma ve bütünleşmenin bir sonucu olarak sadece son zamanlarda önem kazanmış da değillerdir. Aşağıda, azimli Yeni Düzen rejimi tarafından yönetilen sömürgecilik-sonrası Endonezya'daki 'Komünist tehdidin' nelerden oluştuğu yeniden incelenmektedir. Baudrillard'ın 'simulakra' kavramı, genel kabul gören siyasi tahlillerde ve insan hakları raporlarında nedense göz ardı edilenleri fark etmemize yardımcı olmaktadır.

Hakim söylem tarafından son otuz yılın büyük bir bölümünde canlı tutulan 'Komünist tehdit' hayaleti olmasaydı, Endonezya'daki Yeni Düzen rejimi ne var olur, ne de bugünkü konumunda ayakta kalmayı başardı. Resmî tarihe göre, kahraman ve muzaffer militarist Yeni Düzen rejiminin ortaya çıkmasını sağlayan '1965 Komünist darbesi' idi. O günden itibaren, rejim, ulusu başarısız darbeden kurtardığı iddiasını yaymaktadır. Bu iddia, Endonezya Komünist Partisi'nin (Partai Komunis Indonesia ya da PKI) çöküşüne rejim tarafından destek verildikten, bir milyon civarında Komünist ve onlara sempati duyduğu ileri sürülenler katledildikten sonra ve devlet mekanizması, sivillere bırakılacağına dair hiçbir belirti olmaksızın, rejim tarafından ele geçirilmeden önce yayılmıştır.¹

(*) Çeviren İsmail Çekem.

(**) National University of Singapore İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü.

1 Ölü ve yaralıların sayısı hakkında çok farklı tahminler yapılmıştır. Ancak bu sayının beş yüz bin

Geçmiş her zaman bugünün içindedir

Hakim söyleme göre, Yeni Düzen rejiminin yükselişi, artık '1965 Komünist darbesi' olarak bilinen olaydan sonra gerçekleşmiştir. Resmî anlatıda Yeni Düzen Endonezyası'nın başlangıcı olarak bu darbe gösterilmektedir. 1965'ten bu yana olup bitmiş her şeyin kaynağı bu darbedir. Hikâyenin kendisi kendi anlatıcısını yaratıyor görünmekte ve 'gerçekten' ne olduğunu ortaya çıkarmak yerine bahsedilen kaynağı kuru kuruya anlatmaya yeltenmektedir.

Bütün bunlar üzerinde tersine bir okuma yapmak bizim için artık tabii ki mümkündür. Yeni Düzenin resmî anlatıyı, 'Komünist darbe' ve 'Komünist tehdit' söylemlerinin hikâyenin yalnızca bir tarafını oluşturduğu bir otobiyografi şeklinde yarattığı söylenebilir. Bununla kastedilen tamamen hayal ürünü bir hikâye uydurulduğu değildir. Baudrillard'a kulak verecek olursak, Yeni Düzenin anlatısını "görüntülerin, gerçeğin ve gerçeğin yeniden üretiminin nedensel ve mantıksal düzenini tersyüz edecek derecede gerçekten önce varolduğu" bir durum olarak değerlendirebiliriz (Rojek, 1993: 115'te alıntılanmış).² Önemli olan hangi okumanın veya yazımın gerçeğe daha yakın olduğu değil, bu tür anlatıların anlatı tarafından aydınlığa kavuşturulan veya gizlenen tarihsel gerçekler ile çok az ilgisi olan geniş kapsamlı etkileri nasıl yaratmış olabileceğidir.

Hemen hemen otuz yıl boyunca, 'Komünist tehdit' söylemi bir baş anlatı, "potansiyel olarak sonsuz sayıda açıklayıcı söylemin üretilebileceği" bir ilke ve kurallar bütünü olmuştur (Clifford, 1988: 86). Bu baş anlatı rejimin meşruiyetini güvence altına almakta, uzatılmış siyasi 'istikrar ve düzen' ortamında ve çarpıcı ekonomik büyümede vazgeçilmez bir rol oynamıştır. Yine bu anlatı, birçok Endonezyalının günlük hayatında kimliklerin, sosyal hiyerarşinin ve güç ilişkilerinin sürekli değişen inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Tabii ki bu baş anlatı, milyonlarca Endonezyalıyı söz konusu otuz yıl boyunca aynı ölçüde etkilememiştir. Aşağıdaki paragraflarda dikkatimizi günümüz Endonezyası'nda mikro düzeyde yaşanan olaylar üzerinde yoğunlaştıracğız.

"Komünizm Ayakta ve İyi Durumda", *Cakarta Post*'ta yayınlanan (14/04) ve Ordu Seçkin Kuvvetler Komutanı (KOPASSUS) Tuğgeneral Agum Gumelar'ın nadiren düzenlediği basın toplantılarının birinde verdiği bir demeci aktaran 1994 tarihli bir makalenin başlığıdır. İngilizce yayınlanan bu günlük gazetenin okuyucuları, genel olarak, şehir halkına yönelik ticarî malları ve hizmetleri, bunların kalitelerini veya kullanışlılıklarını fazla sorgulamadan ve kendilerine

ila bir milyon arasında, ya da 1989'da Tiananmen Meydanı'nda öldürülenlerin sayısının 500 katı olduğu hususunda büyük bir fikir birliği vardır. Bertrand Russel'a göre, "dört ay içinde Endonezya'da, Vietnam'da on iki yılda öldürülenden beş kat fazla insan hayatını kaybetti" (1975-Cadwell'in, iç kapağında).

2 Baudrillard'ın, gerçekten önce var olan ve hiçbir şey gizlemeyen işaretler veya mevcut olmayan orijinallerin kopyaları olarak kullandığı "simulakra" kavramı için, bkz. Baudrillard (1983b, 1988).

özgü bir alışveriş zevki doğrultusunda hareket etmeksizin tüketen insanlardır.

Aynı uyarı, yirmi beş yıldan fazla bir süre boyunca senede birkaç defa, ulusal ve yerel dillerde yayın yapan basın organlarında düzenli olarak geniş bir yer kaplamıştır. Cumhurbaşkanı Suharto, 1993 sonlarına doğru yurtdışına düzenlediği çok yoğun bir diplomatik geziden dönmeden önce, fark edilebilir bir ironi kullanmaksızın, iç tehdit hakkında benzer endişeler taşıdığını ifade etmişti. Müslümanların çıkarttığı ve on beş günde bir yayınlanan *Panji Masyarakat* dergisinde (Cilt XXX/No. 778), Cumhurbaşkanı'nın uyarısı diğer yayın organlarına nazaran daha geniş bir yer bulmuştu. Derginin 1994'te yapılan ilk baskısında 'Komünist tehdit' kapak konusu olmuştu. Söz konusu sayının kapağı çarpıcıydı: arkada siyah bir fon, onun önünde ise açık tenli bir erkek ve harap edilmiş, parçalanmış bir mezarın içinden biriyle bir çekiç diğeriyle de bir orak tuttuğu ellerini kaldırarak çıkan çirkin bir hayalet figürü. Açık sarı büyük harflerle yazılan başlık şu uyarıyı yapmaktaydı: "AWAS PKI BARU" ('YENİ PKI'YA KARŞI DİKKATLİ OLUN'). Buna karşılık, kapağa konu olan hikâyenin içeriği Komünizm korkusu yüklü çılgınlardan şaşırtıcı ölçüde farklıydı. Makalenin üslubu yalnızca farklı olmak ve meydan okumakla kalmıyor, aynı zamanda anlam karışıklığı ve çok seslilik de içeriyordu. Karşımıza yine, bahsi geçen dergi kapağında bir ironi arayıp aramamamız gerektiği sorusu çıkmaktadır.

Ancak neyin ironisi? Gerçek bir şeyin mi? Yoksa bunun da ötesinde bir ironiler sorunsalının ironisi mi? Bir yıldan biraz daha fazla bir süre önce, Yeni Düzenin iktidara gelişinin ve PKI'nın çöküşünün yıldönümü kutlamaları esnasında, Cumhurbaşkanı Suharto, Cakarta'da resmî olarak PKI'nın İhanetleri Müzesi (Museum Pengkhianatan PKI) adı verilen ve 37 adet üç boyutlu diorama'nın yalnızca "1965 darbesi" sırasında değil, 1945'ten bu yana girişilen darbeleri görselleştirdiği heybetli bir simülasyonu gösterime açmıştı (*Kompas*, 02/10/92; *Jawa Pos*, 02/10/92; *Bernas*, 02/10/92).³ Benzer bir anıt, Doğu Cava'daki Madiun şehrinde de açılmıştı (*Kompas*, 05/10/92).

Kara Kuvvetleri Komutanı General Try Sutrisno, Cakarta'daki töreni başlatırken, kendisini izleyen kalabalığa "bu müzenin insanlara, özellikle de genç kuşaklara, ayakta kalmayı başarmış gizli PKI tehlikesini hatırlatmak üzere kurulduğunu" açıklamıştı (*Kompas*, 02/10/92). Günlük yayımlanan *Kompas* gazetesinin muhabiri Abdül Latif, Madiun Anıtı hakkında hazırladığı haberde şöyle yazmıştı: "Bugün PKI yok olmuştur; ancak ateizm tehdidi her zaman var olacaktır" (05/10/92).

Yukarıda bahsedilenler Yeni Düzen devleti tarafından yaratılan verimli bir simülasyon festivalinin yalnızca bir parçasıdır. Bu festivalin en çarpıcı bölümü

3 Diğer resmî anlatılar, PKI'nın darbe girişiminde bulunduğu ilk tarih olarak 1926'yı göstermektedir. İronik bir şekilde, böyle bir tarihin verilmesi, Endonezya'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1945 yılından önce Hollandalılara karşı bir millî mücadeleye girişildiğini düşündürmektedir.

hiç kuşku yok ki "G30S/PKI'nın İhaneti" adlı dört buçuk saatlik filmidir.⁴ Bu film 1982-1983 tarihlerinde devlete ait film şirketi tarafından yapılmış ve 1984'te gösterime çıkarılmıştır. Sinemalarda gösterildiği ilk dönemlerde, ülkenin dört bir tarafındaki öğrencilerin bu filme bilet almaları ve normalde okulda olmaları gereken saatlerde filmi seyretmeleri zorunlu tutulmuştu. Daha sonra film her yıl 30 Eylül gecesinde, her ev ve resmî binadaki bayrakların yarıya indirilmesi zorunlu oluğu günün ertesinde, ulusal televizyonda yayınlandı.

Endonezya siyaseti ve tarihi üzerinde çalışma yapanlar, son tahlilde tüm bunların 30 Eylül gecesi gerçekten olanların ucuzca çarpıtılmasından kaynaklandığını ileri sürebilirler. Ancak böyle bir iddiada bulunmak, Yeni Düzen rejimi ile çok temel bir konuda fikir birliğine varmak demektir: rejimin iş başına gelmesinin Yeni Düzen denilen yeni bir tarih, yeni bir toplum ve yeni bir siyasetin başlangıcına işaret etmesi.

Rejim, sahip olduğunu ileri sürdüğü meşruiyetin dayanaklarından biri olarak, rejimin ortaya çıkış sebebinin PKI'nın gayri meşru darbesine karşı girişilen vatansever bir darbe olmasını göstermektedir. Ancak 30 Eylül'deki kısa ömürlü hareket de ölümcül bir yenilgiye uğramadan önce benzer bir iddiada bulunmuştu. Söz konusu hareket, 1 Ekim 1965 sabahı yaptığı resmî açıklamada Generaller Konseyi'nin CIA'in desteğiyle yapması beklenen bir darbeye karşı darbe ile cevap verdiklerini açıklamışlardır. Bahsettikleri o beklenen darbe gerçek miydi? Beklentilerinde samimi olsalar bile yanılmışlar mıydı? Yoksa bu darbe sadece her şey olup bittikten sonra kılıf hazırlamak amacıyla alelacele uydurulmuş bir hikâye miydi? Veya bir ironiden mi ibaretti? Böyle olsa bile ne değışirdi ki?

Hangi darbenin önce yapıldığı ve hangi darbenin karşı darbe olduğu sorusunun cevabı genel geçer kalıplara uyan tarihçilere ve siyaset bilimcilere bırakılabilir. Altı generalin ölümüyle sonuçlanan 30 Eylül hareketi nihaî bir başlangıç temsil etmemektedir. Söz konusu olay öncesinde bu altı general hakkında ayyuka çıkmış bir takım söylentiler vardı ve bu söylentiler muhtemelen generallerin öldürülmesini de çabuklaştırdı. Ancak bu söylentilerin daha sonra meydana gelen olayların nihaî sebebi olmak gibi bir ayrıcalığa sahip olduğunu kesinlikle söyleyemeyiz. Her yerde ve her şekilde karşımıza çıkan anlatı yetmiyormuş gibi, Yeni Düzen devlet yetkilileri daha fazla simülasyon arzusunun kurtulamamaktadır. Hükümet 1994 Eylül'ünde fırtınalı 1965/66 yıllarında ne olduğunu gerçekten ve kapsamlı bir şekilde açıklayacağı iddiasıyla piyasaya bir "beyaz kitap" sürdü.

Bu noktada aklımıza Dean ve Juliet Flower MacCannell'in "arzuyu arzunun kendisi için tatmin etmek isteyen toplu bir güdü" hakkındaki tartışması gelmektedir (1193:127). Dean ve Juliet Flower MacCannell, Baudrillard'ın *simulakra* kavramı hakkında, elinizdeki makaleden içerik ve yön açısından biraz farklı

4 G-30-S/PKI, Gerakan 30 September/Partai Komunis Indonesia (30 Eylül Hareketi 1965/Endonezya Komünist Partisi) için kullanılan standart kısaltmadır.

bir biçimde, bu kelimeleri kullanmaktadırlar (aradaki farka daha sonra değineceğiz). Ancak şu an için kullandıkları sözlerin üst üste getirilmesi, daha ziyade kolajlanması tesadüfen uygun ve çok çekici olacaktır: “mega-dayanışmayı gerçekleştirme için gereken... arzu nesnesinin yerine arzu nesnesinin bir kopyasını koymaktır.” İşte bu sebeple “mega-dayanışmanın şu an için bize vaat edileceği tek şey, sağlanamayacak olanı sağlayabilmek uğruna defalarca harcanacak boş çabalar silsilesidir...” (1993:142).

Bir söylem olarak “komünist tehdit”

Yeni Düzen hükümetinin, ‘1965 Darbesi’ anlatılarını, toplumun çeşitli kesimleri üzerinde bir ibadet kadar kutsal görerek ve bir ibadet kadar sık uyguladığı cezalandırma, işkence ve korku salma yöntemleri ile cömertçe yeniden ürettiği, Endonezya üzerinde çalışma yapanların çoğu tarafından bilinmekte, ancak bu yeniden üretim söz konusu çalışmacıların pek azı tarafından tam olarak kavranabilmektedir. Bu siyasi söylemin, güç ilişkilerinin yeniden üretiminin geneli üzerindeki etkileri ile ilgili olarak şu ana kadar çok az çalışma yapılmıştır.

Kapsamlı ve şiddetli komünist karşıtı kampanyanın çoğu tamamen komünist olmayanları ya da komünist karşıtlarını da ayırım gözetmeden insafsızca kurban ettiği gerçeği de herkes tarafından bilinmekte, ancak çok az kişi tarafından anlaşılabilmektedir. Bu olgulardan çok sık, ama genellikle üstünkörü bahsedilmektedir. Söz konusu olgular kınanmış, onlarla alay edilmiş, ancak ayrıntılı bir inceleme yapmak üzere hiçbir zaman ciddi bir şekilde ele alınmamıştır. Genelde, bu olguların aşikâr olduğu, etik açıdan cazip ancak akademik açıdan sıradan oldukları ve entelektüel açıdan bir sorun yaratmadıkları varsayılmıştır. Bu alanda çalışma yapan akademisyenler konunun aslında, olaylara düşünsel açıdan daha az eleştirel yaklaştıkları, fakat asıl bir sebebe toplumsal olarak daha fazla inanmış oldukları varsayılan insan hakları savunucularını ilgilendirdiğini düşünüyor görünmektedir.⁵

Buna karşılık, bazı temel sorunlar, çağdaş sosyal bilimlerdeki en geleneksel ya da muhafazakâr akademisyenlik tarzı tarafından bile hasır altı edilemeyecek kadar önemlidir. Mesela, Yeni Düzen devlet yetkilileri, gerçekte, söyledikleri arasında neyin doğru olduğuna inanmaktadırlar? Endonezyalı komünistlerin ölü, ancak Anka kuşu gibi kendi küllerinden dirilecek güçte olduklarını mı dü-

5 Ben Anderson'un beğeniyle karşılanan ve Yeni Düzen siyasetindeki söylemsel uygulamaları eleştirel ve tutkulu bir şekilde keşfeden *Language And Power* (Dil ve Güç) (1990) adlı kitabı bile bu konuyu arka plana itmektedir. Bugüne dek, 1965/6 yıllarındaki cinayetler hakkında yalnızca, Robert Cribb'in editörlüğünü yaptığı ve kendi alanında çığır açan kitap vardır (1990). Cribb'in kitaba yazdığı önsöz, şu ana kadar gördüğü ilgiden çok daha fazlasını hak eden birçok temel sorunun sorulmasına yol açmıştır. Diğer yazarlar olayın edebî tarafıyla ilgilenmiştir. İngilizce yazanlar arasında bu konudaki bilgilerimize muhtemelen en fazla katkıyı Keith Foulcher (1986, 1990, 1994) yapmıştır.

şünüyorlar? Veya, bu yetkililer Endonezyalı komünistlerin bir kez öldürülmüş olduğuna ancak bir ideoloji olarak komünizmin hiçbir zaman yok edilmediğine, bilakis insanların kafalarında yayıldığına mı inanıyorlar?

Bu soruların bir çoğuna olumlu cevap vermeğe yetecek kadar resmî belge mevcuttur. Devlet yetkililerine ait yazılı beyanların incelenmesi, bizi, bir insanın inandığı birşeye inanması ile o şeyi söylemesi, söylemesi ile söylemenin yaratacağı etkileri için umut beslemesi arasındaki kaçınılmaz boşluklar, çakışmalar ve çelişkiler ile ilgili yeni bir dizi geleneksel, ancak bir o kadar da temel soruyla karşı karşıya getirmektedir. Muhtemel durumların birkaç tanesini birlikte inceleyelim.

Bir: Bu yetkililer, ülke içinde dolaşan ya da saklanmış komünistler olduğuna ve bu komünistlerin ülkeyi gerçekten tehdit ettiğine fazlasıyla inanmaktadır. Bu sebeple, ülkeyi bir komünist tehdide karşı uyardıklarında dürüst davranmaktadırlar. Böyle bir senaryonun günümüz Endonezyası üzerine çalışmalar yapan araştırmacılara cazip gelmesi pek muhtemel değildir. Söz konusu senaryo, ya araştırmacıların ya da üzerinde çalışılan hükümetin şüpheli bir safdillik içinde olduğunu ima etmektedir. Endonezya üzerine çalışma yapanlar ve Endonezyalı araştırmacılar Endonezya Komünizminin hâlâ ayakta olduğunu, ya da bu hükümetin bir komünist tehditten bahsederken doğruyu söylüyor olduğunu kolay kolay kabul edemezler. Ancak burada peşin hükümlü olma tehlikesi vardır. Bu reddediş, sadece akademisyenler makûl olabileceğine inanmadığı için söz konusu hipotezin doğru olmadığını ima etmektedir.

İki: Yukarıdaki hipoteze alternatif olarak, bahsi geçen Yeni Düzen yetkilileri komünistlerin ülke içinde gerçekten canlandığına inanmamakta, ancak ülke nüfusunun önemli bir bölümünün böyle bir tehdidin varlığına inanabileceğine inanmakta ya da bunu ummaktadır. İki numaralı hipoteze göre, akıllı bir hükümetin büyük ölçüde cahil bir toplumu kandırmak ve pasifize etmek amacıyla retorik araçlar kullandığı bir durumla karşı karşıyayız. Sosyal bilimlerle uğraşan akademisyenlerden bir hükümetin otuz yıl boyunca bu kadar akıllı ve tebaasının otuz yıl boyunca bu kadar masum olabileceğine, hem de küresel iletişim çağı olan yirminci yüzyılın son dönemlerinde, inanmalarını beklemek çok fazla olacaktır.⁶

Konu hakkında daha fazla hipotez de önerilebilir, ancak devlet yetkililerinin 1970'lerden bu yana ülkedeki komünist tehditler hakkında hiçbir yanılgıya düşmediğini ve toplum genelinde de bu fikrin paylaşıldığına inandığı bir durumu öneren üç numaralı hipoteze bakmak yeterli olacaktır. Yetkililerin bir komünist tehdidin varlığı hakkında beyanda bulunmaya devam etme kararının ardında başka sebepler olmalıdır. Bu sebepler arasında bana en cazip geleni, söz konu-

6 Nicholas Abercrombie, Stephen Hill, Bryan S. Turner ortak çalışmalarında (1988) ve James Scott (1985) "hakim ideoloji" yorumunun herhangi bir türüne şiddetle karşı çıkmıştır.

su yetkililerin sadece pragmatik davranıyor olma ihtimalidir. Yetkililer kamuoyunu komünist tehdidin varlığına inandırmak için ne bir istek duymakta ne de çaba sarf etmektedir. 'Komünist tehdit' söyleminin etkili bir güç, yıldırma ve meşruiyet aracı olmaya devam ettiğini keşfetmiş ve bundan fayda sağlamışlardır. Bu söylemin nasıl böyle bir etkiye haiz olduğunu tahlil etmek, kuramlaştırmak ya da bu etki üzerinde düşünmek onların işi değildir.

Ancak üç numaralı hipotez de kimi sorunlar içermektedir. Birincisi, yukarıda öne sürüldüğü gibi, bu hipotezin tek yaptığı totolojik bir yolla kulağını tersten göstermektir. 'Komünist tehdidin' neden güçlü olduğunu açıklamak yerine, sadece, söz konusu söylemin taşıdığı gücün etkilerini belirtmektedir. İkincisi, üç numaralı hipotez diğerlerinin pahasına çıkarları, değerleri ya da tahakkümü en üst seviyeye çıkarmak amacıyla siyasî araçları yöneten, kullanan ve rasyonel hesaplamalar yapan güçlü bir özne varsayımından hareket etmektedir. Bu hipotezde savaş alanı karmaşık, savaş hareketli olabilir, ancak güç öznesi ve nesnesi arasındaki çizgi kesin olarak çizilmiş gibidir. Böyle bir çizgi, birbiriyle mücadele eden iki taraf arasında da vardır: yöneten ve yönetilen.

Üç numaralı hipotezi gözden geçirdiğimizde bir dizi soru ile daha karşılaşırız. Yeni Düzenin Komünistlerin ardı arkası kesilmeyen tehditleri hakkında yaptığı açıklamaların dolaysız, dolaylı, ima edilen ya da uygulamadaki muhatabı kimdir ya da kimlerdir? Bu açıklamalar öncelikle ve doğrudan suçlananlara mı yöneliktir? Ya da devlet yetkililerinin koruduğunu ima ettikleri ve ritüelleri takip etmelerini umdukları kamuoyuna mı? Yetkililerin kendisine mi? Devlet görevlilerinin etkilemek, yıldırma, kandırma, aklını çelmek veya eğlendirmek istediği kimdir?⁷

Bu ya da ilgili diğer konular üzerine çalışma yapan akademisyenler, 'Komünist tehdit' hakkındaki tüm beyanların, bu beyanlar 'gerçek' üzerine yorumlar oldukları, ikinci derecede gerçek ve önemli oldukları için, gerçekten bir fark yaratmadığına emin oluncaya dek bu gibi sorunları görmezden gelme lüksüne sahip değildirler. Sanki gerçekten önemli olan, konuşmalarda, gazete başlıklarında, anıtlarda, filmlerde, edebî eserlerde, dedikodularda, rüyalarda ve hatıralarda ne söylendiği, ne kastedildiği veya bunlardan ne anlaşıldığından ziyade ne-

7 Harold Crouch, 1986 yılında *Sydney Morning Herald* gazetesinde Başkan Suharto'nun servetini hesaplayan ve Filipinler Devlet Başkanı Ferdinand Marcos'un servetiyle karşılaştıran David Jenkins imzalı bir makalenin yayınlanmasından sonra Cakarta ile Canberra arasında doğan büyük gerilimde kimin kime neyi niye söylediğini tespit etmede duyarlı davranmıştı. Cakarta'daki devlet bakanlarının tamamı Avustralya gazeteciliğine aşırı tepki vermiş benziyordu. Bununla birlikte Crouch, bu bakanların kendi etraflarındaki rakiplerine ve Cakarta'daki ittifaklara belirli mesajlar iletme için aslında bu olayı kullanmış olabileceklerini öne sürmüştür. Olayın böyle söylense bir tarzda okunmasına nadiren rastlanmaktadır ve bu iç açıcı bir durumdur. Sri Lanka Sultanı Hameng Kubuwono IX'ın olaylı cenazesini okurken onun tarzını daha mütevazı biçimde kullandım (1990). Crouch'un makalesinde buradaki tartışma ile en alakalı sorun, bilgilendirilmemiş yabancılarla "irrasyonel" gelse de, Endonezya siyasetinin "rasyonel" olduğunu (muhtemelen tıpkı okuyucuları gibi) kanıtlamaya çalışmasıdır.

yin yapılmış olduğu ve siyasî açıdan ve maddeten neyin başarılmış olduğuymuş gibi. Sanki bu ikisi arasındaki ayrım kolayca yapılabilir ve hiç değişmemiş gibi.

Ne olursa olsun, gerçeğin ve toplumsalın dünyasına, dilin (sınırlı da olsa) varsayılan şeffaflığına karşı hâlâ içimizde kalmış inancı korumakla birlikte, konumuzla ilgili günlük olaylara dönmekte fayda vardır. Müteakip bölümlerde, günümüz Endonezyası'nda kullanılan bir dizi komünist tehdit söylemini göreceksiniz.

Bu bir dizi öykü vasıtasıyla komünist tehdit söyleminin, temelde devlet yetkilileri tarafından muhalefeti bastırmak ya da güçlerini arttırıp müktesep çıkarlarını teşvik etmek amacıyla kullanılan kolay bir siyasî aldatmaca veya manipülasyon aracı olmadığını, ya da bunun hemen gerçekleşmesinin hedeflenmediğini göstermeyi umut ediyorum. Bu beyanların, anlatıların ve uygulamaların sanki kendilerine ait bir hayatları vardır ve bu hayatlar konuşan öznelere maddi çıkarlarından bir hayli bağımsızdır. Bu açıdan bakıldığında Komünist tehditler 'gerçekten daha fazla' ya da Baudrillard'ın yüklediği anlamla 'hiper-gerçek' (1983b, 1988) olmuş görünmektedir. Baudrillard'ın 'hiper-gerçeklik' kavramı üzerinde daha sonra duracağım.

Siyaset bilimi: Kendisine atıfta bulunan janr

Konuya kişisel deneyimlerimden bahsederek gireceğim. 1992 Aralık ayında, Semarang Gümrük Bürosu, Göç Dairesi'nin 'Kaçakçılık Şubesi' denilen bölümünün yurtdışından bana gelen bir paketteki bir kitaba el koyduğunu bildiren bir ihbarname gönderdi. Söz konusu ihbarname, ne kitaba hangi sebeplerden ötürü el konulduğunu, ne de kitabımı nereden ve nasıl alabileceğimi açıklıyordu. Ancak Yeni Düzen Endonezyası'nda yeteri kadar uzun bir süre yaşamış olduğum için ne olmuş olabileceğini tahmin etmekte zorlanmadım.

Kitaba başlığı yüzünden el konulmuştu: *Ateist*. Gümrük memuru kitabın ateizm propagandası yaptığını ve bu yüzden de, resmî söylemde Komünizmin olduğu gibi, yasadışı olduğunu düşünmüş olmalıydı. Garip olan, kitabın dindar bir Müslüman anlatıcının ağzından yazılmış ve ateist komünistler tarafından hayatı yanlış yönlendirilen mutsuz bir genç adamın kaderi hakkında ahlâkî öğütler içeren bir kitap olmasıydı. Kitabı yayınlayan ise benim kitabıma el koyan yetkilinin işvereni olan hükümetti. Kitap, ülkenin dört bir yanındaki büyük kitabevlerinde kolayca bulunabilirdi. Onun üzerinde baskı yapmış, bir süre orta ve yüksek öğrenim kurumlarında ders kitabı olarak okutulmuştu.

Yeni Düzen Endonezyası'na yabancı olanların bu olayın küçük, iyi eğitim almamış, dikkatsiz bir memurdan kaynaklanan önemsiz ve münferit bir teknik anlaşmazlık vakası olduğunu düşünmeleri bağışlanabilir. Aslında, bu olaya basit bir yanlış anlaşılma da karışmıştı. Yerel bir gazetede şikâyet mektubumun yayınlanmasından birkaç saat sonra, kitaba el konulmasından sorumlu gümrük

memuru iki saatlik bir yolculuk yapıp oturduğum kasabaya geldi ve resmî bir dille özür dileyerek kitabımı bizzat geri verdi. Ancak bu olayın bütünü bir yanlış anlaşılma olarak görmek en azından duyarsızlık olacaktır.

Söz konusu öyküyü daha uç bir örnekle desteklemek gerekmektedir. İkinci öykümüz de bir kitabın alıkonulması ile ilgilidir, ancak daha fazlasını da anlatmaktadır. Bu olay iki yıldan biraz daha az bir süre önce Semarang'ın üç yüz kilometre uzağında gerçekleşti. 1990 Ocak ayında Yagyakarta Eyalet Mahkemesinde bir mahkeme reisi, 28 yaşındaki bir sanığı kurulu düzeni yıkmaya yönelik faaliyetlerden suçlu buldu ve sekiz buçuk yıl hapis cezasına çarptırdı.

Sanık, Bonar Tiyor Naipospos, Gadjah Mada Üniversitesi Siyasî ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nin en gözde lisans öğrencilerinden biriydi. İşlediği iddia edilen suçlar birden fazla olmakla birlikte, resmî iddianameye göre, Bonar Tiyor Naipospos'un işlediği iddia edilen suçların özünde Marksist düşüncelerin entelektüel düzlemde tartışıldığı bir ortamda yer alması, Komünizm çağrıştıran yasaklanmış kitap ve romanları bulundurması ve başkalarına dağıtması vardı.

Mahkeme kararının bir bölümünü, komünizm çağrıştırdığı için halihazırda el konulmuş bulunan ve sanığa ait kitapların yok edilmesi doğrultusunda Bölge Savcılığı'na verilmiş bir talimat oluşturmaktaydı. Bu kitaplar arasında Birleşik Devletler hükümeti radyo ağı tarafından yayımlanan Amerika'nın Sesi bülteni'nin nüshaları, Arief Budman'ın 1970'lerde Allende Şili'si üzerine hazırladığı doktora tezinin Endonezyaca bir çevirisi, Endonezya'daki birçok kitabevinde bulunan *Jalan Demokrasi ke Sosialisme* (Sosyalizme Giden Demokratik Yol) ve Maksim Gorki'nin yerel halk kütüphanesinden ödünç alınmış bir çevirisi.

Bahsedilen duruşma, benzer üç duruşmanın sonuncusuydu. Daha önceki duruşmada, Bonar'ın okul arkadaşı Bombang Subono hakkında benzer bir karar verilmiş ve Bölge Savcılığına anti-Marksist bir yazar olan Iwan Simatupang'ın *Merahnya Merah* (Kızılın da Kızılı) adlı sürrealist romanın kopyalarını ve Ian Roxborough'un *Az Gelişmişlik Teorileri* adlı halihazırda çevrilmekte olan kitabını yok etme talimatı verilmişti. Her iki kitap da yine büyük kitabevlerinin çoğunda satılmakta, orta ve yüksek öğrenim kurumlarının çoğunda okutulmakta ve tartışılmaktaydı. Bu bir dizi duruşma hem ülke çapında hem de yurtdışında büyük ilgi gördü. Söz konusu duruşmalarda alınan kararları basit birer yanlış anlaşılma yanlış okuma ya da dikkatsizlik vakaları olarak açıklamak zordur. Eğer böyle olmuş olsalardı, benim *Ateist* kitabımda olduğu gibi, hatayı düzeltmek ve bu zavallı gençleri o ağır cezalardan kurtarmak kolay olacaktı.

Bu duruşmaları kamuoyunu aldatmaya yönelik çabalar olarak (ama akıllı çabalar olarak değil) görmek de aynı derecede zordur. Gündü, niyet ya da strateji ile ilgili sorunları bir yana bırakalım, hükümetin yahut münferit yetkililerin bu vakalardan siyasî veya diğer bir bakımdan ne gibi ve ne kadar bir çıkar elde etmeyi umduklarını, eğer ummuşlarsa, anlayabilmek hayal kırıklığı yaratacak ölçüde zordur. Eğer bu duruşmalar sadece, aşırı derecede güçlü ve acımasız bir devlet

örgütü tarafından siyasî açıdan rahatsızlık veren birilerine verilmiş aşırı bir tepki ya da bu kişilere uygulanmış aşırı bir şiddetten ibaret olmuş olsaydı, genel geçer kabul gören siyasî ve sosyal bilimlerin endişelenmesine fazla gerek olmazdı. Böyle bir durumda 'gösteri duruşmaları' tabiri rahatlıkla kullanılabilecekti.

Ama ya yukarda verilen örneklerdeki veya başka durumlardaki siyasî şiddet kullanımı korunacak hiçbir belirli çıkar veya kazanılacak hiçbir belirli ödül yokken meydana gelmişse? Ya siyasî uygulamalar, esasında gerçeğin ve toplumsalın o eski tanıdık dünyasındaki siyasî çıkar, değer, özne, yapı ve kurumlardan bir hayli bağımsız olan bir dizi siyasî söylemden ve bu siyasî söylemler vasıtasıyla meydana gelmişse? Ya akademik siyasî tahliller, tahlil ediyormuş gibi göründükleri siyasî gerçeklikler denen şeyden bir hayli bağımsız, diğer siyasî tahlillerin bir ürünü ve üreticisi olan metinsel bir tarzı, ya da bundan fazlasını, artık oluşturmuyorlarsa?

Yukarda bahsedilen duruşma ve el koymalar ile daha sonra verilecek birkaç örnek, bizi, söz konusu devlet yetkililerinin aslında sanıklara göründükleri ve insan hakları savunucularının raporlarında sıklıkla belirtildiği kadar özgür ve güçlü olup olmadıklarını sorgulamaya götürmektedir. Eğer böylelerse, burada güç tam olarak ne manaya gelmektedir? Bu yetkililer ne yaptıklarının bilincinde miydi, yoksa gerçekten safdil miydi? Toplumsal ya da siyasî kuramların hangi türü bu sorularla uğraşmada, onları 'yorumlamada' veya 'açıklamada' bize yardımcı olabilir? Baudrillard'ın simulakra kavramı bu sorularla alakalı ve bu soruların çözümüne yardımcı mıdır? Başlangıçta bu sorulara vereceğim cevap gö-nülsüz ve şarhlı bir evettir. Yukarda bahsedilen konuyu kuramsal bir açıdan göz-den geçirebilmek için birkaç örneği daha ele almamız gerekmektedir. Aşağıdaki örneklerin hepsi çok yakın bir zamandan alınmıştır.

Orak ve çekiç modası

1993 Ekim'i ortalarında popüler kültürün çarpıcı dünyası bir panik yaşadı. Orta Cava Bölgesi'nde küçük bir kasaba olan Purbalingga'da bölge savcılığı, Endonezya medyasının tabiriyle, tanınmış bir genç 'Bayan Rocker' olan Atiek C.B. tarafından yeni çıkartılmış *Magis* ('Sihir') adlı bir rock müziği albümünü toplattı. Hukuki işlemlerin başlatılmasının ardındaki sebep albüm kapağındaki resimdi: modaya uygun giyinmiş, metal aksesuarlar takmış insanlardan oluşan çok renkli bir kolaj. Bu kolajın ön kısmında 'Bayan Rocker'ın güneş gözlüklü ve haçlı kolyeli bir fotoğrafı bulunmaktadır. Onun arkasında yine güneş gözlüğü ve kolye, fakat orak ve çekiç şeklinde bir kolye takmış küçük bir adam figürü vardır.

Ülkedeki herkes heyecan ve korkuyla nefesini tuttu. Bu durumu, kısmen medyanın bu olaya gereğinden fazla yer vermesi sebebiyle, haftalar süren bir toplumsal histeri takip etti. Medya meşhur insanların özel hayatlarını didik didik etmeye zaten eğilimliydi. Olup bitenlere şaşırmamak mümkün değildi. Ama bu olup bitenler aynı zamanda dehşete de düşürüyordu. Sadece saf diller bu

kaset kapak tasarımının, kaset üretiminin, görünüşünün, kaset hakkındaki hukuki işlemin ardında ne gibi bir amaç olduğunu, sanki esrarlı bir gerçek saklıymış gibi, merak edebilir. Düzen karşıtı hiçbir faaliyet amaçlanmadığını ya da kolyedeki süsün sadece anlamsız bir işaret olduğunu ispat etmek için akademik araştırma yapmak olayın özünü ıskalamaktır. Bu olaylar, uygulamalar, açıklamalar, karşı-açıklamalar, suskunluklar dizisinde en büyük meydan okuma, olup bitenlerin tam da üst yüzeyindeydi. Verilmek istenen mesaj medyadır. Gerçek komünistlerin ve komünizmin bu konuyla hiçbir alakası yoktur ama görüntülerinin ve hayaletlerinin vardır!

Orta Cava Bölgesi Askerî Kuvvetler Komutanı, olaydan duyduğu derin endişeyi dile getirmiş ve *Magis*'in şunları gösterdiğini söylemiştir: '... son zamanlarda birçok insan bir Endonezyalıya yakışmayan şekilde davranmaya başlamıştır. Yani, bu insanların düşünce tarzı Pancasila'nın (resmî devlet ideolojisi) karakterine uygun düşmemektedir.' (*Wawasan*, 26/10/1993). Polis memurları ve Eyalet Savcılığı yetkilileri şüpheli 'komünist' kasetleri ele geçirebilmek için birçok şehrin sokaklarını alt üst etti. Albümün üretim ve dağıtımından sorumlu kişileri göz altına almak ve sorgulamak zorundaydılar. Bu kişiler ise sadece sorgu ekiplerine değil, ayrıca kavgacı medyaya, sayısız arkadaş ve komşuya karşı inandırıcı cevaplar üretmek zorundaydı.

Söz konusu olayın yarattığı etkilerden biri, *Magis* albümünden 'Kau Dimana?' ('Neredesin?') adlı bir liste başı parçanın yasalara aykırı bir şekilde bir kenara atılmasıydı. Müzik mağazaları ve radyo istasyonları albümü bir kenara koydu ve albüm hiç varolmamış gibi davranıldı. Albüm üzerine hiçbir hukukî yasak yoktu, ancak bunun bir boykot olmadığını söylemek de zordu. Albümün yapımcısının ve şarkıcının uğradığı maddî zarar bilinmemektedir. O ayın sonunda, merkezî hükümet bu olayın basit bir teknik dikkatsizlikten kaynaklandığını açıkladı. Söz konusu albüm aklandı ve mesele kapandı. Hiç kimse, ne insan hakları savunucuları ne de meşhur yardım kuruluşlarının üyeleri, albümün yapımcısını ve bahsi geçen sanatçının hak etmiş olabileceği muhtemel bir rehabilitasyon ya da tazminat sorunundan söz açmadı. Olay üzerinde yapılacak hukukî bir inceleme, çoğu kişinin duymamayı veya anlamamayı tercih edeceği sorular doğuracaktır.⁸

Yeni Düzen Endonezyası hakkında bu kadar çarpıcı olan, onun, Batı liberalizminin çocuklarını etkileyerek, yanlış yönlendirerek ve dehşete düşürerek post-kolonyal bir rejimdeki baskının barbarlığı ve mutlakiyeti hakkında geçmişte yapılanlardan da pişmanlık duymak kaydıyla düşünmeye sevk etmesidir. Simulakral tehditlere karşı alınan şiddeti aşkar önlemlere rağmen, veya tam da bu önlemler yüzünden, düşman her defasında geri gelmektedir. Düşman bilinçsiz bir

8 Büyük romancı Praomedia Ananta Toer'in dışında hiç kimse 1965 katliamından sonra hiçbir hukukî prosedür uygulanmaksızın gerçekleştirilen maddî hasar, cinayet, mal ve hak kaybı, yüz binlerce insanın on yıllığına sürgüne gönderilmesi karşılığında devletten tazminat talep edilmesi gerektiği fikrini ortaya atmamıştır.

şekilde, intikam peşinde görünmeye yeltenmeden ve düşmanı icat edecek bir yeraltı örgütlenmesi olmadan, geri gelmektedir. Yeni Düzendeki şeytanlaştırmanın bu en iğrenç hedefinin, aslında rejimin çepeçevre aynalarla sarılı bir salon-daki kendi görüntüsü olması gitgide daha muhtemel bir hale gelmektedir.

Magis kaseti üzerinde dönen tartışmalardan yalnızca bir ay sonra, Semarang Yüksek Savcılığı diğer bir dizi heyecanlı olayla daha sarsıldı. Yetkililer, 87 tanesinin başlığında komünist düşünceler bulunan 129 kitabın yakalanması ile ilgili araştırmayı yürütürken çok çalışmak zorunda kaldılar (*Kedaulatan Rakyat*, 01/12/93). Bu kitaplar, bir Amerikan üniversitesi tarafından Semarang'daki en büyük devlet üniversitesi olan Universitas Diponegoro'ya yeni açılan lisansüstü eğitim programına katkı olarak hibe edilen kırk bin ders kitabını taşıyan büyük bir konteyner içinde Semarang limanına gelmişti.

Birkaç gün sonra, Riav adasındaki güvenlik memurları çocuklar için hazırlanmış bir video oyununda diğer bir orak-çekiç görüntüsünün keşfedildiğini açıkladılar. Oyun *Street Fighter* adlı serinin bir parçasıydı ve oyunda birçok değişik ülkeden dövüş şampiyonları yer almaktaydı: İspanya, Hindistan, ABD, Japonya, Çin ve SSCB. Her şampiyon, kıyafetinin üzerinde kendi ülkesinin ulusal amblemini taşımaktaydı. Zangief adındaki Sovyet şampiyon oyunda görüldüğünde, bir gazete haberinin yerinde bir dehşetle vurguladığı üzere o problemli sembol kendisini 'çok canlı' bir şekilde sunmaktadır.

Magis vakasından birkaç ay önce, diğer bir orak-çekiç vakası yetkilileri üz-müştü.⁹ O yılın Şubat ayında medya, Semarang'daki büyük bir süpermarkette, tasarımında toplum tarafından lanetlenen o imgenin bulunduğu bir tişörtün keşfedilmesini haber konusu yapmıştı. Emekli Amiral Soedomo, olay hakkında yaptığı spekülasyona dayalı yorumda, bu tişörtün tasarımını on yıldan daha uzun bir süre önce sürgün adası Buru'yu terk eden otuz bin siyasî suçlunun serbest bırakılmasıyla ilişkilendirmişti (*Bernas*, 16/02/93).¹⁰

9 Burada bahsedilen olayların çoğu yakın bir tarihte ve 1965/6 cinayetlerinde önemli bir yer tutan Orta Cava bölgesinde meydana gelmiştir. Bununla birlikte, simülakral Komünist tehditlerin yeniden üretimine ülkenin çeşitli bölgelerinde değişen yorum, şiddet, sıklık ve etkilerde rastlanabilir. 1988'de, farklı ve sıklıkla yerleşmiş söylemsel uygulamalar birleşti ve etkisi bir yıldan fazla süren büyük bir patlama yaşandı. 1988'deki durumun çabuk ama faydalı ve İngilizce bir değerlendirmesi için bkz. Lane (1991: 11-12), Motek (1988:8), Reeve (1990: 156), TAPOL (No.88/1988: 5-6) van de Kok ve van de Langenberg (1990: 163-166).

Komünist tehdit söyleminden ayırt edilebilen ama onunla bağlantılı bir söylem ise Çinli-karşıtı duygudur. Bu etnik gruba mensup bütün Endonezya vatandaşları ve resmî olarak onlarla ilişkilendirilebilen bütün kültürel eser ve uygulamalar tanım itibarıyla yasadışıydı; çünkü bunlar, doğrudan özdeş olmasalar bile, Komünizm ile temelden bir bağlantıya sahip kabul ediliyordu. (Konu hakkında biraz daha bilgi için bkz. Heryanto, 1994)

10 Bu mahkumlar insan hakları konusunun yarattığı uluslararası baskı sonucu tahliye edilmişlerdi. Daniel Lev'in yerinde bir açıklamayla belirtmiş olduğu gibi, 1965 trajedisi sonrasında adaya nasıl getirildilerse yine aynı şekilde, hiçbir hukukî prosedür uygulanmaksızın serbest bırakıldılar (1992).

Yine aynı yılın Mart ayında, birkaç yüz kilometre ötede, Blora Bölgesi Askerî Birlikleri Komutanı, bölgesindeki alışveriş merkezlerinde anahtarlıklar keşfedildiğini ve bunlara topluca el konulduğunu açıkladı. Yetkililerin yaptığı açıklamada, söz konusu anahtarlığın orak-çekice benzemediği kabul ediliyordu. Anahtarlığın bir yüzünde bir orak, diğer yüzünde bir balta resmî vardı. Ama, resmî hikâyeye göre, 'eğer bunları birleştirirseniz, o yasadışı partinin, yani PKI'nın sembolüne *benziyorlar*' (*Bernas*, 02/03/93-italikler bana ait). Bu 'eğer' ve 'benziyordu' sözleri, dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesini yönetenlerin sosyal ve siyasal bilimlerle uğraşanlara kolay kolay öğretemeyecekleri sözlerdir. Söz konusu anahtarlığın gerçekte bir orak-çekic çağrışımı doğurmadığının yetkililerce kabulüne rağmen, o bölgedeki askerî birlikler komutanı daha az anlam karışıklığına yol açan bir sonuca varmaktadır:

Bu yalnızca bir süsleme değildir, bunda bir takım amaçlar güdülmüştür. Bu amaçların en önemlisi, o grubun (Komünistlerin) hâlâ var olduğunu göstermektedir. Politikadan bihaber olanlar bunu bilmeyecektir, ancak bizim için, bu süslemenin belirli bir anlamı olduğu açıktır.

Merkez üsleri Cava ve Bali olan bu gibi olaylar, 1965'teki kıyımın hemen sonrasında itibaren neredeyse kesintisiz bir şekilde gerçekleşmektedir. 1995 Mart ayı ortalarında, yine çocuklar arasında revaçta olan bir oyuncak yerel askerî ve mülkî yönetim tarafından desteklenen bir cadı avının hedefi haline geldi. Yerel yetkilileri rahatsız eden, bu oyuncakın çekiç şeklinde bir balondan yapılmış olmasıydı. Daha da kötüsü, yetkililere göre, çocuklar bu oyuncakla bir şeye vurmaya kalktıklarında oyuncakın Cava dilinde çekiç anlamına gelen 'arit' kelimesinin söylenişine benzer bir gürültü çıkartmasıydı (*Suara Merdeka*, 08/02/94).

Yukarda bahsedilen bu ilginç olaya daha da önem kazandıran şey, bu olayın paranoyak bir istihbarat subayının hayal gücünün ürünü olmamasıdır. Karttaki tehlikeli imge paranoyak bir subaydan ziyade Ambarawa adlı küçük bir kasabada yaşayan on yaşındaki Pupung Galih Bagasworo'nun dikkatini çekmişti.

Bagasworo öğretmenin öğütlerine uyarak kartını eski bir DPRD (yerel yasama organı) üyesi olan dedesi Sunaryo'ya verdi. Dedesi de bu kartı KORAMİL (köy düzeyindeki askerî birlik) komutanı piyade teğmeni Djumadi'ye teslim etti (*Bernas*, 08/02/94).

Eğlenceli yanlış okumanın zevki

Komünizmin varlığına dair sık ve tehdit edici açıklamalara eşlik eden çılgınlığa rağmen komünizm tehlikesi gerçek olmayabilir. Ama yalnızca bir kandırmaca ya da blöf olmaktan ziyade, 1988 yılındaki büyük bir cadı avında Atiek C.B., Bonar Tiyor Naipospos, Bombang Subano'nun kurban edilmesinin ve daha önceki birçok yılın da tanıklık edebileceği gibi komünizm tehdidi 'hiper-gerçektir'.

Rejimin uyguladığı baskı her alanda hissedilmekle birlikte, bu baskı genel nüfusun söylemsel ve diğer kaynaklarını tamamen sömürecek veya yok edecek boyutlarda değildir. Denizaşırı ülkelerde yaşayan ve Endonezya'ya sempati ile yaklaşan arkadaşlarımız, özellikle de hayatlarına Avrupa merkezli-liberalizm tarafından yön verilenler Endonezyalı ebeveynleri çocuklarının beyinlerinin okulda ve okul dışında sürekli yıkanmasını görmeye nasıl tahammül ettikleri konusunda sık sık sorguya çekmektedir. Sempati ile yaklaşan bu gözlemciler günümüz Endonezyası'nı birçok yaşlı Endonezyalının cesaret edebileceğinden ve birçok genç Endonezyalının okuduğundan daha ciddi bir şekilde okumaktadır. Orta Cava'nın kırsal bir bölgesinde, bir grup küçük çocuk kurdukları futbol takımının amblemi olarak masumane bir niyetle, orak ve çekici seçmişlerdi. Bu imgeyi hiçbir zaman göremeyecekleri bir filmin afişinden aldıkları aşıkardı. On yaşındaki oğlum bir öğleden sonra okuldan eve döndüğünde, okul arkadaşları ile PKI oyunu oynamanın kendilerini ne kadar eğlendirdiğini eğlenceli bir şekilde anlatmaya başladı. "Ne dedin?" Duyduklarına sadece yarım yamalak inana bildim. Oğlumun açıklamasına göre, okulda, çocuklar tarih dersinde ya da televizyonda yayımlanan *G30s/PKI'nın İhaneti* filminde duydukları anlatıyı canlandırmışlardı. "Herkes PKI'lı olmak, PKI'dan kaçan ve en sonunda okulun tuvaletine saklanmak zorunda kalan iğrenç generalleri oynayanları kovalamak istedi. Generalleri yakaladık ve aşağıladık. Çok eğlendik."

Bu çocuklar *G30s/PKI'nın İhaneti* filmini, Hollywood'un onları *Rambo* veya *Rocky* filmlerini seyretmeye şartlandığı şekilde, ya da Hong Kong yapımı o çok sevilen *Kung Fu* filmlerini seyrettikleri şekilde seyretmiş ya da duymuş olmalılar. Ancak Yeni Düzen'in baş anlatısı ile bu filmler arasında temel bir fark vardır. Bu filmlerin çoğunda kahramanlar şiddet düşkünü erkeklerdir. 1965-sonrası Endonezya'daki baş anlatının aksine, Vietnam sonrası *Rambo* ve *Rocky* serileri Reagan Amerikası'nın düşman üzerinde şiddet uygulamak gibi narsist bir isteğini daha dürüst bir şekilde ortaya koymaktadır. Eğer bu görevi Vietnam'ın tropikal dağlarında gerçekleştirmek çok zor geldiyse, görev bir Hollywood stüdyosunun simulakral imparatorluğunda ve sinema seyircilerinin kolektif fantazisinde daha kolay gerçekleştirilebilir.¹¹

Yeni Düzendeki baş anlatıyı kaleme alanlar, kurbanına uyguladığı şiddeti anlatıya yüklemek suretiyle Hollywood ve Hong Kong'daki film yapımcılarından biraz daha akıllı davranmaya çalışmaktadır.¹² Bu anlatı stratejisi sadece Holly-

11 Bu iki rejimdeki park ve anıtlar için tam tersi geçerlidir. Disneyland, Baudrillard'ın gözünde, ülkenin geri kalanı ve Disneyland benzer bir şekilde hiper-gerçek olduğunda ülkenin geri kalanının gerçek olduğunu düşündürmek için bir kurgu olarak yaratılmıştır (1988: 172). Yeni Düzen, bizi tehlikenin hâlâ ülkenin her yerinde olduğuna inandırmak için PKI'nın İhaneti Müzesi'ni inşa ettirdi.

12 Devletin uyguladığı siyasî şiddette anlatı yüklenmesinin mantığı hakkında biraz daha fazla bilgi için Helen Fein'in Endonezya ve Kamboçya'daki katliamlar üzerindeki karşılaştırmalı tartışmasını bakınız (1993).

wood ve Hong Kong'da kitleler için üretilmiş hikâyelerin hakim okunma tarzlarına değil, aynı zamanda *Mahabharata*'nın epik hikâyelerini, bilhassa Bharata Yudha'nın büyük savaş sahnelerini seyretmek ve dinlemek gibi daha köklü bir geleneğe de sahip çıkmaktadır. Böyle baktığınızda çocukların yaptığı yanlış okuma anlaşılır bir hale gelmektedir.

Yukarda verilen örneklerde Endonezyalı çocukların yaptıkları, *Magis* albümünün veya orak-çekiç imgeli tişört ve anahtarlığın üretimi ve tüketiminde yer almış yetişkinlerin yaptıkları ile kıyaslanabilir. Bunlar yerel canlılığın günlük örnekleri olarak görülebilir. Ne James Scott'un *Zayıfların Silahları* (1985) ne de Mikhail Bakhtin'in karmaşa karnavalı tarzında birer 'direniş' değillerdir. Baudrillard'ın kalabalıkları kavrayış tarzı yetişkinlerin yaptıklarını açıklamaya daha uygun düşmektedir:

Geleneksel direniş, mesajların belirli bir grubun kendi kodlarına ve kendi çıkarlarına göre yeniden yorumlanmasından oluşmaktadır. Buna karşılık, kalabalıklar, herşeyi kabul eder ve diğer hiçbir koda, hiçbir anlama ve nihayetinde hiçbir direnişe ihtiyaç duymaksızın, blok halinde göz önünde olana yeniden gönderir...(1983a:43)

Achille Mbembe post-koloniden "simulakra rejiminin mükemmel bir örneği" diye bahsetmekle birlikte, post-koloninin rasyonel disiplin kazanmaktan veya her tarafı aynı anda gözetleyebilmekten uzak bir güç ilişkileri bütünü olduğunu öne sürmektedir. Bu güç ilişkileri rasyonel disiplin kazanmak veya her tarafı aynı anda gözetleyebilmekten ziyade, "devlet tarafından konulan sınırlar içinde oyun, emprovizasyon ve eğlence potansiyelini açığa çıkartmaktadır". Bunun sonucunda, Mbembe'ye göre,

simulakra, sıradan insanların a) post-kolonideki yaşamın gerektirdiği (üniforma giyilmesi veya parti kartının taşınması, otokratın kamuoyunda desteklenmesi, evlere despotun resimlerinin asılması gibi) sayısız resmî ritüele bağlanmış gibi görünmesine ve b) böylece, sıralı güç merkezlerine onların ve aldıkları kararlara doğrudan muhalefet etmenin doğuracağı rahatsızlıkları bertaraf etme imkânı tanır. (Mbembe,1992:11)

Otoriter post-kolonyal rejimlerdeki eğlenceli yanlış okuma ve hayatta kalma pratikleri uygulamaları hakkında birçok hikâye yazılabilir. Tabii ki bu, edebiyatçılar ve siyasî hakları savunanların bilinçli hesaplamalar sonucu ortaya koydukları direnişi görmezden gelmek ya da küçümsemek değildir.¹³ Formel sanat ka-

13 Simulakral tehditlerin baş anlatısının yapısal çözüme uğratılmasında birkaç sanat eseri ön plana çıkmış ve ayrı bir tartışmanın konusu olmayı hak etmiştir. Mesela, Gandrik Tiyatrosu tarafından sahneye konulan *Orde Tabung* (1988), Koma Tiyatrosunun *Opera Ular Patih'i* (1994) veya Putu Wijaya'nın *Nyali* (1983) gibi edebî eserler ve Pipiet Rochijat'ın daha açık saçık siyasî yazıları (1983). Ayrıca, Ajip Rosidi'nin *Anak Tanah Air'i* (1985) üzerine Keith Foulcher'in tartışmasına (1990) bakınız. Daha önceki dönemlerde ise, Idrus'un 1940 sonlarında yazdığı kısa öyküler ulusal devrimin resmî anlatımı üzerine yaptığı çarpıcı yapı-çözümü, gösteren ve gösterilenlerin tıranlığı hakkında yaptığı keskin yorumlarla dikkat çekmektedir.

tegorileri dışında kalan alanlardaki simulakral seyirliklerde yapılan siyasî muhalefetin örneklerine yakın bir tarihte, 1994'te, Cakarta'da görülen öğrenci olayları duruşmasında rastlanabilir.

Hiper-boyun eğmenin altüst edilişi

Cava'da, günümüzde yapı-çözüm olarak adlandırılan uygulamayla çarpıcı bir benzerlik arzeden muhtelif yerel gelenekler vardır. Bu geleneklerden çok iyi bilinen bir tanesi *plesetan*dir. Bu kelime *pleset* (dil sürçmesi) kökünden gelmekte, gösteren ile gösterilen ve bu ikisi ile dünyadaki atıfta bulun(ul)anlar arasındaki keyfi ve kararsız ilişkileri vurgulamakta ve bu ilişkilerin varlığından mutluluk duymaktadır.¹⁴

Yapı-çözüm Avrupa ve onun eski kolonilerindeki birçok yaşlı akademisyeni rahatsız edecek kadar güçlüdür. Ancak yapı-çözümün büyük ölçüde bilindiği ve tartışıldığı önemli yerlerde bu rahatsızlık hiçbir otoriteyi yapı-çözüm doktrinleri ve yapı-çözümle uğraşanlar üzerinde baskıcı önlemler almaya itmemiştir. Yeni düzen Endonezyası'nda, 29 yaşındaki eylemci öğrenci Nuku Juleiman, Cakarta Eyalet Mahkemesi onu üzerinde Başkanı 'kötüleyen' *plesetan* yazılar bulunan çıkartmalar yapmaktan suçlu bulunca, 1994'te 5 yıl hapse mahkum edildi.¹⁵

Savcı tarafından hazırlanan resmî iddianamenin Nuku Soleiman'ı mahkum etmek için sadece bir bahane olduğunu, bu iddianamenin ardında başka ve daha gerçek, sıranabilir ve rasyonel güdüler olduğunu ima ederek öne sürmek cazip bir argümandır. Daha önce bahsettiğim diğer örnekler için de aynısı söylenebilir. Bu tarz düşünmenin kısmi bir geçerliği olsa da, Nuku'yu yargılamak için kanıtlar zaten yetiyorken otoritelerin Nuku'ya yönelttikleri suçlamaların yönünü değiştirmeye neden ihtiyaç duyduğu açıklığa kavuşmamaktadır. Burada daha belirsiz ve konuyla daha alakalı olan, otoritelerin neden diğer bir yansıtma, kılıf bulma veya bahane üretme yolunu (veya ortamını) değil de bilhassa bu yolu kullandıkları, neden Nuku'nun *plesetan*'ını cezayı gerektiren bir suç olarak seçtikleridir.

Daha ilginç olanı, Nuku Soleiman'ı destekleyen eylemci arkadaşlarının yargılanma sürecinde gösterdikleri tepkilerdir. Devlet güvenlik aygıtları 1989'dan bu yana yaşanan öğrenci hareketleri dalgasını bastırmak amacıyla eylemci öğrencileri düzenli bir şekilde kaçırmış, tutuklamış, yargılamış, onlara saldırmış ve işkence etmiştir. Bu, tam da işçiler ve şehirli orta sınıf çalışanlar dozu giderek ar-

14 *Plesetan* şu an için akademik sahiplenme ve tanımlamadan bağımsızdır. Bu terim çok çeşitli retorik ve edebi uygulamaları kapsamaktadır. Revaçta olan *plesetan* formlarından biri sesler, heceler veya kelimelerde bir sıralama güdülmeksizin yapılan keyfi yer değiştirmelerdir, ancak bu yer değiştirenler tutarlı ve sabit ifadeler haline getirilip yapısı çözülenin yerine konmamaktadır.

15 Sanık Nuku Soleiman *Inside Indonesia*'nın yakın tarihli bir sayısına kapak oldu (38/Mart 1994). Derginin 11-12. sayfalarında Soleiman'ın söz konusu dönemde yaşadıklar gözden geçirilmiştir.

tan 'demokratikleşme' taleplerinde bulunmaya başladıkları bir sırada meydana gelmiştir. Bütün Yeni Düzen tarihi boyunca, hiçbir siyasi davada sanık beraat ettirilip masum olduğu açıklanmamıştır.¹⁶

Son yıllardaki öğrenci davaları her zaman kamuoyunun ilgisini çekmiş ve çeşitli şehirlerden eylemcilerin davanın görüldüğü yere gelmesini sağlamıştır. Bu eylemciler duruşmalara katılır ve bu duruşmaları hem gerekli ama nadiren verilen izinlere başvurmaksızın toplanmanın meşru yolları, hem de halkın gözü önünde siyasî açıklamalar yapabilecekleri, ki başka her yerde bu bir tabu olarak kalmaya mahkumdur, bir forum olarak kullanıp söz konusu duruşmalardan fayda sağlarlar.

Nuku'nunkinden önceki duruşmalarda sanıkların ve onları destekleyen grupların çoğu mahkemeyi çok ciddiye alırdı. Tamamının resmî olarak Başkan tarafından atandığı ve Başkan'a bağlı çalışan savcı ve yargıçlara karşı hukuki bir savaş verirdi. Bu sanıklar, yaptıkları savunmalarda yargılama süreci, genel toplumsal düzen ve halka yük olan yöneticileri hedef alan eleştirel tahlillere ve şiddetli kınamalara yer verirdi. Sanıklar savunmalarını okurken mahkeme salonundaki insanlar onları alkışlar ve savunmalar çoğaltılıp bu insanlara dağıtılırdı. Ama duruşma sona erdiğinde, bu karşı saldırılar ne onları hapsedilmekten kurtarırdı ne de seçilen hedeflere zarar verirdi. Sanıklar ve onları savunan avukatlar resmî iddianamelerin geçersiz, saçma olduğunu ve hiçbir anlam taşımadığını ispatlamaya çalışarak, gerçeklik ve hukukilik fikrinin tuzağına düşerlerdi.

Buna karşılık Nuku ve onu destekleyen grup en başından itibaren mahkeme salonuna bir tiyatro sahnesine çıkar gibi ve stratejik aletlerini seyircilerin gözü önüne sermek isteyen Brechtvari bir kararlılıkla girmekteydi. Ne Nuku'nun beraat ettirileceği gibi bir yanlış içindeydiler, ne de onun beklenen mahkumiyetinden umudu kesmişlerdi. Kahramanca bir savunma hazırlamak gibi bir arzuları da yoktu. Duruşmalar boyunca tek yaptıkları bu olaydaki hukukilik, rasyonellik ve ciddiyet etiketlerini sıyrıp atmaktı. Davayı bir simulakra bayramı olarak ele aldılar ve bu elektronik medya ve tüketicilik çağında nasıl davranmaları gerekiyorsa öyle davrandılar. Mahkemenin hukukî öykünmesini çürütmekten ziyade bir hiper-boyun eğme sergilediler.¹⁷ Aşağıdaki paragraflarda, hakim Nuku hakkındaki kararı açıklayacağı gün olanları biraz ayrıntılı bir şekilde açıklayacağım.

Karar duruşması başlamadan hemen önce, bir grup genç insan, üzerlerinde

16 Siyasî duruşmalar ifadesi, bu metindeki sanığın işlediği iddia edilen suçların devlet aygıtlarını tehdit etmek, resmî devlet ideolojisini çökertmek ya da iş başındaki hükümetin üyelerinden birini (veya birkaçını) karalamak kategorisinde değerlendirildiği hukukî vakalar anlamına gelmektedir. Bugün Endonezya'da yaklaşık bin siyasî suçlu vardır.

17 Bkz. Baudrillard'ın hiper-simülasyon ve hiper-uyumluluğun muhtemel yok edilmesi üzerine görüşleri (1983a: 47-48). Bu açıdan bakıldığında, Nuku ve onu destekleyen gruplar John Hinckley'in duruşmasındaki muzaffer sanık avukatlarından, Rosanne Kennedy'nin (1992) harikulade tahlil ettiği gibi, çok daha radikal ve düzen yıkıcıdır. Kennedy, simulakranın modern toplumlardaki hukukun temel ilkelerine yönelttiği kökten tehditleri göstermektedir.

resmî kıyafetler ve ellerinde zarflarla mahkeme binasına geldi. Gençlerin hepsi, okuyucu kitlesi özellikle Cakarta'daki alt tabaka insanlar olan büyük bir günlük gazetede, *Pos Kota*'da, yayımlanmış cazip bir şoför aramıyor ilanı üzerine Bayan Nurhayati ile iş görüşmesi yapmak istiyordu. Bayan Nurhayati mahkemenin başkanıydı. Söz konusu ilanda, ilgilenenlerin tam da Nuku hakkındaki kararın verileceği yer ve zamanda Bayan Nurhayati ile görüşebilecekleri belirtilmişti. Eylemciler ilanın bir aldatmaca olduğunu kısa sürede anladılar. Ama umutsuzca iş arayan bu gençler, uydurma bir ilanla kandırıldıkları söylendiğinde buna inanmadılar. Duruşmanın başlamasını geciktiren, bu hukukî olayın ciddiyetini tahrip eden ve salondakilere fazlasıyla orijinal bir eğlence sunan şiddetli bir tartışma yaşandı. Hayal kırıklığına uğramış gençler nihayet sakinleştiklerinde salonu terk etmediler. Eylemci öğrenciler gençlere kendilerine katılmayı ve seyirci topluluğunu genişletmelerini teklif ederek olayın teatrallliğini daha da artırdılar.

Çok geçmeden keskin bir siren sesi insanların dikkatini kendine çekti. Mahkeme binasına bir ambulans yanaştı ve ciddi bir rahatsızlığı olduğu bildirilen Bayan Nurhayati adına Bay Sihol'un daha önce yapmış olduğu bir isteğe cevaben ambulans görevlileri binaya girdi. Bay Sihol hakimler kurulunun bir üyesiydi. Çevredeki bir çiçekçi dükkanından gönderilen karanfiller, Pizza Hut'ın (Bayan Nurhayati'den yüklü bir ödeme talep eden) sipariş teslim servisi, mahkeme binasına çağırılan taksiler vs. yüzünden bu kesintiler bir süre daha devam etti.

Bir ay sonra, çeşitli şehirlerden 21 eylemci, yine Başkan'ı kötü duruma düşürdüğü iddia edilen bir gösterinin ardından Cakarta'da yargılandı. Bu defa, eylemcileri destekleyen gruplar duruşmalara kendilerini Zombi gibi gösteren kıyafetlerle katıldılar. Vücutlarını ve yüzlerini sadece gözlerini açıkta bırakan bandajlarla sarmışlardı. Bu grupların mahkeme salonundaki varlıkları salonun en ön sırasında oturan yetkililerin yarattığı o vakur hukukîlik havasını yok etmişti. Güzellik yarışmasındaki yarışmacılar gibi, kendilerini ağır yaralı görüntüsü vermiş bu Zombilerin her biri üzerlerine yakın zamanlarda meydana gelen kirli siyasî skandallar ve devletin şiddet uyguladığı yer veya olaylarla ilgili anahtar sözcükler yazılı bantlar takmıştı: Kedung Ombo, Aceh, Nipah, Cimacan, Lampung, Doğu Timor, Tanjung Priok, Marsinah vs. Hakim sanıklara soru yönelttiğinde, seyirciler arasından farklı kişiler ayağa kalkarak sanık daha hiçbir şey söylemeden mahkemeyi komik duruma düşüren cevaplar veriyordu.

Binanın dışında ise diğer bir eylemci öğrenci grubu, 'anlık sanatlar' adını verdikleri gösteriler sergileyerek yargının adaleti nasıl yozlaştırdığını çeşitli parodilerle anlatıyorlardı. Bunların hepsi, gazetecilere, başka türlü sıkıcı ve sonucu tahmin edilebilecek bir davada zengin bir yazı kaynağı ve fotoğraf çekme imkânı sağlamaktaydı. Hukukî meseleler üzerinde uzmanlaşan bir dergi 'Panggung Peradilan Twenty One', (21 Numaralı Yargı Sahnesi) gibi plesetan bir başlık altında bu olayları gösteren fotoğraflara tam iki sayfa yer ayırdı (*Forum Keadilan*, III/1, 28 Nisan 1994, syf .110-111). Bu 21 rakamı, hem bu 21 öğrencinin davası-

nın ortak sonuna, hem de Başkan'ın kayınbiraderine ait olan ülkedeki en büyük şehirler arası eğlence komplekslerinin sayısına atıfta bulunmaktadır.

Söz konusu dergi aynı sayı içinde ülkedeki hukuk ve siyasetin dramatik yönlerini vurgulayan 'Mahkemenin Yüzü' adlı bir giriş yazısı yayınladı. Yazının bulunduğu sayfanın ortasına bir aktör maskesi taslağı yerleştirilmişti. Medya haftalar boyunca, hukuk ve yargı sisteminin ciddi bir şekilde yara almış inandırıcılığından toplumun duyduğu rahatsızlığa yer verdi. Ülkenin en büyük gazetesi *Kompas*'ta yayımlanan makaleler doğrudan sanat ve eğlence(?) dünyasından alınma başlıklar atıyordu: 'Mahkemede Teatral Performans' (17/03/94), ya da 'Bir Sahne Bir Alay' (23/04/94).

Simulakra ve postkolonyallik gözden geçiriliyor

Sonuç olarak, sormamız gereken soru şudur: Simulakra gerçekten de mevcut sosyal ve siyasal bilimlerin kapsayamadıklarını, elinden kaçırdıklarını yakalayan sihirli bir kelime midir? Cevap hayır. Simulakra, eskiden bir Avrupa kolonisi olan bir toplumdaki güç ilişkileri hakkındaki gerçeğe daha kolay erişmemizi sağlayacak, Avrupa bilgi arkeolojisinden alınmış bir kelime midir? Hayır. Simulakra, sosyal ve siyasal bilimleri nihayete erdirmekle tehdit eden o post-modernist virüslerden biri midir? Hayır.¹⁸

Turner'ın (1993) savunulabilir bir şekilde önerdiği gibi, post-modernist eleştiriler cazibesini ve gücünü hem genel geçer sosyolojinin hem de Marksizmin başa çıkmakta bilhassa zorlandığı bir alanı, yani çağdaş kültürler alanını tavize yer bırakmayacak şekilde doldurmasından almaktadır. Simulakra kavramı, sosyal ve siyasal bilimlerdeki mevcut bakış açılarını kullanarak bu bilimlerde temel bir eksiklik olduğunu daha açık bir şekilde görmemize yardımcı olabilir. Bu kavram o rahatsız edici eksikliği tamamlar, geciktirir, kaydırır veya yerine benzerini koyar ama asla yok etmez. Simulakra, sosyal ve siyasal bilimleri siyasal sınırlamalardan kurtaran ya da kurtarır gibi yapan kullanışlı bir araç değildir. Baudrillard simulakra konusunda yalan söylememiştir. Simulakra kavramı yalnızca imaj ile gerçeklik ve kopya ile orijinal arasındaki sıra ve hiyerarşik statüleri ters yüz eder, ama bunlardan birine öncelik tanıyıp diğerini parçalamaz.

Mbembe'nin 'post-koloni mükemmel bir simulakra örneğidir' (1992:11) iddiasında hem biraz doğruluk payı hem de birtakım sorunlar vardır. Önceki bölümlerde yer verdiğim tartışma, Yeni Düzen rejiminin simulakral bir düzen olduğu düşüncesini fazlasıyla desteklemekle birlikte 'mükemmel' vasfı sorunludur. Bu vasıf bir taraftan post-kolonyal toplumlar ile metropoller arasında güç

18 Bkz. Baudrillard'ın polemik yaratmayı seven, olayları abartan, kıskırtıcı biri olduğunu ve aslında çalışmalarındaki kadar kötümser olmadığını kabul edişi (Gane, 1993: 132-133). Baudrillard'ın sosyal bilimlere yaptığı katkılar ve meydan okuması hakkında Bryan S. Turner'ın eleştirel ancak sempatiyle yaklaşan çalışmasından da burada bahsetmek gerekir (1993).

ilişkileri ve tarihsel alanlar bakımından önemli farklar olduğunu kabul etmektedir. Diğer taraftansa, söz konusu vasıf, kolaylıkla, postkolonyal toplumları kolonizliğin o eski bayağı oryantalizmine benzer yollarla bir örnekletiriyor, egzotikleştiriyor ve özüne döndürüyor olarak okunabilir veya yanlış okunabilir.¹⁹ O eski kolonici geleneğin çağdaş takipçilerine günümüz Asya'sındaki diktatörlerin arasında rastlanabilir.

Diğer bir ucta ise Kuzey Amerika toplumunu, özellikle Kaliforniya toplumunu mükemmel bir simulakral ütopya olarak kabul etmesiyle ünlü Baudrillard vardır. Özelde simulakral Amerika ve genelde simulakra konusundaki argüman ortak bir çıkış noktasına sahiptir ve bu nokta da elektronik medya ağlarının toplumu ve varoluşumuzu ne derece dönüştürdüğüdür. Bu evrimci anlamda, dar bir çerçeveden bakıldığında Yeni Düzen Endonezyası biraz geride kalmış ve konuyla alakasız görünmektedir. Ancak simulakranın etkilerini elektronik medyaya indirgemek elektronik-olmayan (ya da elektronik-öncesi olan) medyanın logo-merkezli nostaljisini canlandırmaktır. Simülasyon 'dilin icadı' ile çok yol kaydetmiştir (MacCannell ve MacCannell, 1993:131). Yoksa Plato neden şairlerle, simulakranın mükemmel araçlarına bu kadar düşman olsundu (Kennedy, 1992:10,28)?²⁰

Mbembe ile Baudrillard birbirine zıt bakış açıları öne sürüyor görünmekle birlikte, aslında, her ikisi de eski ve tehlikeli Batı-Doğu, Kuzey-Doğu, gelişmiş-az gelişmiş toplum ayrımlarını farklı isimlerle yeniden üretmektedir. Mbembe, post-kolonyal güç ilişkilerinin kendine özgü karakteri olduğunu savunurken, diğer vurgularının yanı sıra, yöneten ile yönetilenler arasındaki karşılıklı güç-süzlük kavramını vurgulamaktadır (1992:24). Bu aynı zamanda Baudrillard'ın endüstri-sonrası, kapitalizm-sonrası, üretim-sonrası yığınlardaki tüketici toplumu konusunda savunduğu argümandır: "Manipülasyon hiçbir zaman varolmamıştır. Oyun her iki tarafta ve aynı silahlarla oynanmaktadır ve bugün hangisinin kazanacağını kim söyleyebilir" (1983a: 29). Baudrillard'ın kontrol edilemeyen "yüzen işaretler" veya sessiz yığınlar tartışması (1983a) ile Yeni Düzen'de resmî olarak "yüzen yığınlar" arasındaki koşutluğu görmemek çok zor olacaktır.

Simulakra rejiminin şu ya da bu topluma özgü olduğunu, veya şu ya da bu toplumun eşsiz, mükemmel bir simulakra örneği olduğunu iddia etmek, beraberinde bir abartma ve miyopi tehlikesini de taşımaktadır. Buna karşılık, tam tersi bir iddiayı, yani simulakranın herhangi bir yerde olduğunu veya olabileceğini savunmak da bir o kadar boş bir çabadır. Bu ikinci argüman, günümüz toplumları, alt-toplumları ve grupları arasındaki, kimi diğerlerinden daha önemli

19 Bu konu hakkında, bkz. *Public Culture* dergisinde Mbembe'nin konumu için yapılan bir dizi eleştirel yorum (Cilt 5, No 1, Sonbahar, 1992:47-122).

20 Baudrillard'ın geç-kapitalist batı toplumları hakkında yaptığı değerlendirmenin birçok farklı ve daha geri toplumda da değişen derece ve biçimlerde geçerli olduğu hususundaki başka argümanlar için Rojek ve Turner'ın (1993) derlediği makalelere bakınız.

farkları görmezden gelmektedir. Bu ikilemden kurtulabilmenin muhtemel ve umut vaat edici bir yolu, elinizdeki makalenin ikinci açılış alıntısında Mbembe'nin de tavsiye ettiği üzere, birbirinden çok farklı mikro-düzey çalışmalar yapmaktır. Bu gibi çalışmalar, bize, Michel-Rolph Trouillot ile birlikte bayağı post-kolonyallığın veya simulakral rejimin hangi koşullar altında "kamuoyu araştırmaları ve bildirgeleri vasıtasıyla güçlendiğini ya da zayıfladığını" sorma imkânı tanımaktadır (1992: 79).

Tavsiye edilen bu yol kulağa basit gelmekte ama beni çekmektedir. İstedığımızdan daha fazla öze dönmecilik karıştırılmış yollar kullanarak bir toplumu diğerinden ayıran varsayımları düşünmeden kabul etmememize yardımcı olur. Bu karmaşık özeli ayrıntılı bir şekilde çalışmak ayrıca, belirli bir zamanda ve belirli bir toplumda simulakral rejimin varlığının veya önem kazanmışlığının o toplumu tamamen hiper-gerçek yapmadığını görmemizi sağlar. İnsan keşke siyasî terör, cinayetler, işkenceler veya hapsedilmeler gerçek değil de, başka bir şey olsa diye düşünür.

KAYNAKÇA

- Abercrombie, Nicholas, vd. (1980) *The Dominant Ideology Thesis*, George Allen & Unwin, Londra
- Anderson, Ben (1990) *Language and Power*, Cornell University Press, Ithaca.
- Baudrillard, Jean (1983a) *In The Shadow of the Silent Majorities*, Semiotext(e), New York.
- (1983b) *Simulations*, çev. Paul Fuss vd., Semiotext(e), New York.
- (1988) "Simulacra and Simulations", *Jean Baudrillard; Selected Writings* içinde, Mark Poster (der.), Polity Press, Cambridge.
- Cadwell, Malcolm (der.) (1975) *Ten Years' Military Terror in Indonesia*, Spokesman Books, Nottingham.
- Clifford, James (1988) *The Predicament of Culture*, Harvard University Press, Cambridge.
- Cribb, Robert (der.) (1990) *The Indonesian Killings of 1965-1966; Studies from Java and Bali*, Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, Clayton.
- Crouch, Harold (1986) "Internal Power Jockeying Fans Indonesia's Jitters", *The Age*, 10 Eylül 1986.
- Fein, Helen (1993) "Revolutionary and Antirevolutionary Genocides: A Comparison of State Murders in Democratic Kampuchea, 1975 to 1979, and in Indonesia, 1965 to 1966", *Comparative Studies of Society and History*, Vol. 35/ No. 4, ss. 796-823.
- Foulcher, Keith (1986) *Social Commitment in Literature and the Arts: The Indonesian 'Institute of People's Culture' 1950-1965*, Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, Clayton.
- (1990) "Making History: Recent Indonesian Literature and the Events of 1965", in *The Indonesian Killings of 1965-1966; Studies from Java and Bali* içinde, Robert Cribb (der.), Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, Clayton, ss. 101-119.
- (1994) *The Manifesto is not Dead: Indonesian Literary Politics Thirty Years On*, Working Paper 87, Centre of South East Asian Studies, Monash University, Clayton.
- Gane, Mike (1993) *Baudrillard Live; Selected Interviews*, Routledge, Londra.
- Heryanto, Ariel (1990) "State Discourse and Civil Discourse", *State and Civil Society in Indonesia*,

Arief Budiman (der.) içinde, Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, Clayton, ss. 289-300.

- (1994) "Chinese Indonesian in Public Culture: Ethnic Identities and Erasure", 7-9 Temmuz tarihleri arasında Avustralya'da, La Trobe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü tarafından düzenlenen "Identities, Ethnicities, Nationalities in Asia and Pacific Contexts" adlı konferansta sunulan tebliğ.
- Kennedy, Rossane (1992) "Spectacular Evidence: Discourses of Subjectivity in the Trial of John Hinckley", *Law and Critique*, Vol. III, No. 1, ss. 3-28.
- Lane, Max (1991) *'Openness', Political Discontent and Succession in Indonesia: Political Developments in Indonesia*, 1989-91, Griffith University, Nathan.
- Lev, Daniel (1992) "Writer's Colony", Toer'in *This Earth of Mankind* kitabının bir eleştirisi, *The Nation*, Şubat 3, ss. 134-136.
- MacCannell, Dean ve Juliet Flower MacCannell (1993) "Social Class in Postmodernity", in *Forget Baudrillard?* içinde, Chris Rojek ve Bryan S. Turner (der.), Routledge, Londra, ss. 124-145.
- Mbembe, Achille (1992) "The Banality of Power and the Aesthetics of Vulgarly in the Postcolony", çev. Janet Roitman, *Public Culture*, Vol. 4, No. 2, Bahar, ss. 1-30.
- Motek (1988) "New Witch Hunt Produces More Victims; Reviving the Communist Threat", *Inside Indonesia*, No. 16/Ekim 1988, ss.5-8.
- Reeve, David (1990) "The Corporatist State: The Case of GOLKAR", *State and Civil Society in Indonesia* içinde, Arief Budiman (der.), Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, Clayton, ss. 151-176.
- Rochijat, Pipiet (1993) *Baratayuda di negeri Antah Berantah*, Humor, Jakarta.
- Rojek, Chris and Bryan S. Turner (der.) (1993) *Forget Baudrillard?*, Routledge, Londra.
- Rojek, Chris (1993) "Baudrillard and Politics", *Forget Baudrillard?* içinde, Chris Rojek ve Bryan S. Turner (der.), Routledge, Londra, ss. 107-123.
- Rosidi, Ajip (1985) *Anak Tanah Air*, Gramedia, Jakarta.
- Scott, James (1985) *Weapons of the Weak*, Yale University Press, New Haven.
- Trouillot, Michel-Rolph (1992) "The Vulgarly of Power", *Public Culture*, Vol.5, No.1, ss. 75-81.
- Turner, Bryan S. (1993) "Baudrillard for Sociologists", *Forget Baudrillard?* içinde, Chris Rojek ve Bryan S. Turner (der.), Routledge, Londra, ss. 70-87.
- van de Kok, Jean and Michael van Langenberg (1990) "A Survey of Political Developments in Indonesia During the First Half of 1988: The PDI, Nahdatul Ulama, the Presidency, Armed Forces, Communism", *Review of Indonesian and Malayan Affairs*, Vol. 24, Kış, ss.145-170.
- Wijaya, Putu (1983) *Nyali*, Balai Pustaka, Jakarta.

Simulacra in a post-colonial state Power relations in New Order Indonesia

This article entails a re-examination of what constitutes 'Communist threat' in post-colonial Indonesia under the anti-communist 'New Order' regime of President Suharto. Indonesia's New Order regime would not have survived so well for the past three decades without the discursive phantom of 'Communist threat'. According to the official history, a certain '1965 Communist Coup' gave rise to the heroic and victorious militarist New Order regime. Since then this regime has disseminated the claim that it has saved the nation from an abortive coup, but a communist threat is still alive in Indonesian society as an imminent danger. Drawing upon a series of political events in Indonesia's recent history, this article attempts to discuss the relevance of Baudrillard's notion of 'simulacra' to the way that the phantom of 'Communist threat' is repeatedly reproduced and enacted in Indonesia. It asserts that the notion of simulacra might be useful to capture what tends to be overlooked in mainstream political analyses and human rights reports. It is well known that Baudrillard's notion of simulacra has been developed specifically for the context of North America. In his famous assertion, Mbembe, on the other hand, claims that "the post-colony is the simulacral regime *par excellence*". Discussing these two seemingly opposing views in relation to Indonesia, I will argue that actually both reproduce the old and dangerous dichotomies of East/West, North/East, developed/underdeveloped societies under different names. There is a danger of overstatement in arguing that the regime of simulacra is particular, unique, or *par excellence* in this or that society. However to suggest the converse that simulacra is or can be anywhere and everywhere is no less counter-productive. It overlooks differences among today's societies, sub-societies and groups. One possible step to pursue from this dilemma, I will suggest, is to work with diverse micro-level studies. It helps us avoid taking for granted prior assumptions that distinguish one kind of society from the others in ways tainted with more essentialism than we would like to. Studying the complex particular in details also allows us to see that the presence or even prominence of a simulacral regime in a particular society in a particular time does not make that society totally hyperreal.